

שו"ת ציץ אליעזר חלק יז סימן מח

עולי אתיופיה, אם דינם כיהודים ואם צריכים גיור לחומרא.

אודות כת הפלשים (אתיופים) (תשובה לשואל)

א) מה שהסופר החרדי ר"ב לנדוי פרסם את דעתי אודות הפלשים בהמודיע בתאריך י"ח טבת תשמ"ד בזה"ל: לפני כעשרים שנה ומעלה, כאשר הופיעו ראשוני עולי אתיופיה בישראל, עסק בבירור השאלה בעל "ציץ אליעזר" וציין את הבעיון ההלכתי הכרוכות בעקבות השמועות השונות על מוצאו ומנהגיהם, מזכיר את דברי הרדב"ז הרואה אותם כתינוקות שנשבו, כן "יש חשש של ספק גוים ומאידך שמם עליהם וליכא טמיעה, ומציין את הדרך הרצויה ביותר לקבלם ע"י ביצוע גירות כדת וכדין".

הנה זה סילוף ומתעה כאילו דעתי היא שאם יבצעו גירות כדת וכדין תרד גם הבעיה של יחוס, וכאשר יראה הרואה בספרי שו"ת צ"א ח"ב סימן ס"ו יווכח לדעת כי לא מיניה ולא מקצתיה, דאחרי הבירור הארוך שכתבתי אודותם העלתי להלכה כי כל כמה שנחוש עליהם שהמה יהודים הבעיה מחמירה מכמה פנים ביותר משום החששא של יחוס בהיות ולא ידעו כל הזמן כלל מטיב גיטין וקידושין, ואם ניתן להם דין תינוק שנשבה כפי שנוטה הרדב"ז לקבוע, הא מבחינה זאת תקנתם היא קלקלתם, דיש מקום אזי לומר יותר שאינם פסולי עדות וקדושיהם קדושין, וגיטיהם מיהא אינו גט דהא למעשה לא מסדרין גט כדין, וגם לא יודעין מדיני יבום, וגם לרבות לא מדיני עריות כמקובל עלינו ממדרשם ז"ל, ומספק גוים הא ג"כ לא יצאו עכ"פ מכח התערבות בני נכר בקרבם, ומאידך שמם "פלשים" עליהם וליכא טמיעה, ויש להחיל עליהם איפוא ככל אשר כתבתי מבחינה זאת בקונטרסי על הקראים, וגם לרבות מ"ש בספרי שו"ת צ"א ח"ב סימן כ"ה פ"ג אותיות י"א י"ב י"ג י"ד ט"ו בדיוני שם על אודות "בני ישראל", ומאידך כל כמה שיתברר אצלנו ביותר שבכלל לא מבני ישראל המה תפתח לפנינו הדרך ביותר שנוכל לקבלם ע"י גירות כדת וכדין, מעתה דעת לנכון נקל להשכיל ולהבין מה דינם של הפלשים, ואם יש מקום לומר שהמה עדיפי מעדת הקראים בנוגע ליחוס וע"י גירות כדמו"י עכ"ד.

ב) הזמנתי את הסופר הנכבד הנז' לביתי, והעמדתי אותו על סילוף דברי והמכשול שיוצא מזה וקיבל עליו לתקן את דבריו, וכאשר קיבל כן קיים ובהמודיע מתאריך י"ז שבט תשמ"ה העתיק וסיכם את דעתי בזה בזה"ל: רבי אליעזר יהודה וולדינברג שנאבק בעוז נגד ההיתר שניתן לגבי בני כת "בני ישראל" מהודו, נזקק גם לשאלת הפלשים, וכך הוא מסכם את דעת הרדב"ז: א) את זהותם הוא קובע כיהודים משבט דן, ב) הנהגתם הוא קובע כקראים, ועל כן היה רוצה לקבוע שגם אין אנו מצווין לא לפדותם ולא להחיותם, ורק מפני שספק בידו דאולי אילו היו ביניהם חכמי בעלי קבלה לא היו פוקרים בדברי רבותינו ז"ל, לכן סובר שיש ליתן להם ליהנות מן הספק ולא חל עליהם הדין של מורידין ולא מעלין כמשפט המשפחה הארורה ששמם קראים. ג) הגם שהוא נותן להם ליהנות מן הספק כנז', חוזר הוא ומדגיש, מיהו זה רק לענין לפדותם ולהחיותם, אבל לענין יוחסין הוא קובע שיש לחשוש שמא קדושיהן קדושין וגיטם אינו כתיקון חז"ל בהיות שאינם יודעין כלל בטיב גיטין וקדושין. ד) שבכל יום ויום שובים כתות הנוצרים, הישמעאלים והישראלים הנז' אלו מאלו, ויוצא שיש בין הפלשים הנז' לתערובת גם מעמים אחרים.

הוא ממשיך בדבר בעל "אבן ספיר", כי למרות רצונו שישלחו אליהם מחכמינו ללמדם ולהשכילם, הוא מסיח לפי תומו על דעת הר"מ חזן על יחסו הספקני, ומכאן "שעד הזמן האחרון המשיכו גדולינו להחזיק את הפלשים מכת הקראים, כפי שהחזיקם והגדירם הרדב"ז, ולא עוד אלא דכפי שמתקבל הרושם הוברר ליהודים הסמוכים להם כי גם התדרדרו בהנהגותיהם והושוו גם בזה ממש כהקראים".

בעל "ציץ אליעזר" מסתמך בתשובתו על הספר "שבילי עולם" המסתפק בכלל אם הם יהודים, וכן הוא מביא גם "מאוצר ישראל" שאין הם מגרשים נשותיהם בגט פטורין בכתב, ואינם יודעין מדין יבום, מקריבי קרבנות בבית מקדש שיש להם שם הנהגות הפוכות מדיני התורה, וכן יש בהם תערובת מעמי הנכר, וכדבריו "בעיני רבים ושלמים מחוקרי זמננו הפלשים יושבי ארץ כוש אינם מעדת ישראל, ולבכם נוטה לחשוב אותם בתוך כתות הנוצרי' המתקרבי' לדת היהודים, אף לבושי כהניהם כלבושי הנוצרים וכוהניהם מתעטרים בכובע כמו כמרי הנוצרים, ומתעטפים בחגים ובמועדים ב"טלית" כעין הטוגם הרומית.

לדעתו יש חשש רציני שהפלשים הם בגדר קראים, וחששות אלה הם רציניים ביותר, שיש בהם כדי לאסור אותם איסור עולם בחיתון עם בן או בת ישראל משום ממזרות, ובעקבות זה בכדי לגזור גדר הטהרה גם לאסור מלהרשות כלל ליחד את נפשם בקהלנו בכל עניני קדושה ופעולות ציבוריות מחשש שמא יתערבו בכלל ישראל בחיתון ביוצעים ובלא יודעים, והדברים באו בהרחבה בספרות ההלכה (צ"א ח"ה סימן ט"ז). ומוסיף "ממקור מוסמך ביותר, כי באסיפת רבנים גדולה בה נדונה הבעיה הזו, הגדיר רבי חיים מבריסק את הקראים בגדר של ספק ממזרים, וגם של ספק גוים, כיון שמקבלים גרים וגירות, ונשארים כמובן בגיותם ומתערבים בהם".

"כל כמה שנחוש עליהם שהמה יהודים - הוא ממשיך - הבעיה מחמירה מכמה פנים ביותר, משום החששא של יחוס, בהיות ולא ידעו כל הזמן מטיב גיטין וגירושין, ואם ניתן להם דין תינוק שנשבה, כפי שנוטה הרדב"ז לקבוע, הוא מבחינה זאת תקנתם היא קלקלתם, דיש מקום אזי לומר יותר שאינם פסולי עדות וקדושיהם קדושין וגיטיהן מיהא אינו גט דהא למעשה לא מסדרים גט כדין, וגם לא יודעים מדיני יבום, וגם לרבות לא מדיני עריות כמקובל עלינו ממדרשם ז"ל, ומספק גוים הא ג"כ לא יצאו מכח התערבות בני נכר בקרבם ומאידיך שמם פלשים עליהם וליכא טמיעה, ויש להחיל עליהם איפוא ככל הכתוב מבחינה זאת בקונטרסי על הקראים שם, וכן בתשובותי בנידון, ומאידיך כל כמה שיתברר אצלינו ביותר שבכלל לא מבני ישראל המה - תפתח לפנינו הדרך ביותר שנוכל לקבלם על ידי גירות כדת וכדין".

מעתה דעת לנבון נקל להשכיל ולהבין מה דינם של הפלשים והאם יש מקום לומר שהמה עדיפים מעדת הקראים בנוגע ליחוס ועל ידי גירות כדת משה וישראל, שואל בעל ציץ אליעזר בסיום תשובתו, ונוטה לחומרא עכ"ל הסופר הר"ב לנדוי נ"י.

ואפריון נמטייה על השנות הדברים שחזר לשנותם, ואכן לפי כתבו במהדורא שניה השכיל פחות או יותר לשקף את דעתי בזה.

ג) והניין לי כאשר נוכחתי לדעת כי גם דעת מכובדי הגדול הגאון הגרי"י וויס שליט"א ובית דינו, המה בזה ג"כ כדעתי, וז"ל ה"דעת תורה" שפירסמו בזה בשבועון "העדה" בטאון העדה החרדית מתאריך כ"ג כסלו תשמ"ו. מטעם כ"ק מרן הגאב"ד שליט"א והרבנים הגאונים הביד"צ שליט"א בנוגע להפאלאשים שהביאו ארצה מארץ חבש, דעתינו עפ"י דעת תוה"ק, הנה פשיטא שהם צריכים כל אחד ואחד בפרטיות גיורת גמורה בקבלת עול מצות והטפת דם ברית כדת וכדין וטבילה במקוה, כדי להוציא מחשש גיורת, אבל בנוגע לענין יוחסין עדיין יש לחוש כמש"כ הרדב"ז ח"ו סוס"י ה'. כ"ב כסלו תשמ"ו. נאם: משה אריה פריינד ראב"ד פה עיה"ק ת"ו. נאם: ישראל משה בלאאמו"ר הגה"ק מהרי"צ צצוק"ל דושינסקי. נאם: ישראל יעקב פישר. נאם: בנימין ראבינאוויטש. נאם: אברהם דוד הורוויץ. גם אני מצטרף לדברי הרבנים הגאונים הביד"צ שליט"א יצחק יעקב ווייס רב ואב"ד פעיה"ק ת"ו.

ד) וכפי שהדגשתי בדבריי, אלה הפלשים שברצונם להמנות על קהל ישראל הוודאים מחויבים המה להתגייר כדת וכדין, הנשים בטבילה וקבלת מצות, והאנשים במילה וטבילה, ואם נימולו כבר בהטד"ב וקבלת המצוות, והכל בדייקא ובבל ישונה.

ככה פרסם בשעתו גם הגאון הגר"מ פיינשטיין ז"ל בזה"ל: "כיון שנתעורר מחדש על דבר ה"פאלשעס" כבר כתבתי דעתי שמחוייבים לגיירם בהטפת דם ברית וטבילה וקבלת עול מצוות כדת משה וישראל. ואין מקום לפשרות בזה" עכ"ל. וכך פרסמו הגאונים הגרא"מ שך והגרי"ש אלישיב והגרש"ז אויערבאך שליט"א ואתם עמם עוד כמה גדולים ובוזה"ל: "הננו בזאת להודיע כי עפ"י ההלכה וכפי שנהגו בארה"ק מאז ומתמיד, הפאלשים הבאים מאתיופיה הינם בכלל ספק יהודים, וצריכים לעבור גיור כדין, והיינו, קבלת מצוות, הטפת דם ברית, וטבילה, ואין לאף אחד לשנות את הדבר" עכ"ל.

ואין לדמות נידוננו לאל מה שהבאתי בספרי הלכות מדינה ח"ג שער ח' פ"ג אות ד' בשם הגאון הגר"ש סלאנט ז"ל בנוגע לבנים שנולדו מאב יהודי ואם נכריה ומל אותם מוהל יהודי בקטנותם אם כשבאים בגדלותם או כשמביאים אותם בקטנותם להתגייר צריכים להטפ"ד, שהשיב שהמילה שמלו בראשונה עלתה להם ואין צריכים להטפת דם ברית, כי אין לו כל דמיון לשם, דבשם, כפי שמובא בספר בית אברהם שציטטתי זאת משם, המדובר, כפי שכתוב בספר שם, כשהכניסו את הבנים בזמנם לבריתו של אברהם אבינו "לשם מצות מילה ע"י מוהל ישראל", ועל כן הוא שהשיב הגרש"ס ז"ל וחיוה דעתו כנז' שהמילה הראשונה עלתה להם ואין צריכים להטפ"ד, אבל משא"כ בנידוננו שהמילה הראשונה הרי היתה ע"י פלאשים שהמה ספק גוים, ואפי' אילו היו ודאי יהודים (דבר שאינו) הרי מ"מ לא טובים המה מקראים שלא מועיל מילה מהם.

ודבר זה לחלק מפני שהתם היתה המילה ע"י יהודי, מדגיש הספר בית אברהם בעצמו בדבריו שם, שלכן הוא שואל ובא בזה מפני, דאע"ג דכבר פסק הב"י ביו"ד סי' רס"ח דאם מל כשהיה עכו"ם צריך להטיף ממנו דם ברית, היינו אם המוהל נכרי, אבל בישראל שנולד לו בן מנכרית והאב מל את הילד לשם מצות מילה ע"י מוהל ישראל תסגי בהכי יעו"ש. וזאת להדגיש, דהגם דמהכ"מ בפ"ב מה' מילה ה"א ניתן להתפרש כאילו דעתו בדעת הרמב"ם דאם מל עכו"ם א"צ לאחר מיכן הטד"ב כדיעו"ש אבל מלבד מה שהרמב"ם בעצמו כותב בסה"מ שיש להטיב ד"ב כמובא בהגהות מיימוניות שם, וכן בטור יו"ד סימן רס"ד, הנה הב"י בטור שם משוה הדרנא ביה ומפרש שכוונת הרמב"ם היא רק לאפוקי שא"צ לחזור ולמול ולחתוך מעט, אבל שפיר מודה שצריך מיהת להטיף ממנו דם ברית, ע"ש, וכך פוסק להלכה בשלחנו הטהור ביו"ד סי' רס"ח סעיף א' לענין גר ע"ש בט"ז סק"ב, וכך הרמ"א בסי' רס"ד סעי' א' פוסק שכן עיקר שחייבים לחזור להטיף ממנו דם ברית, והש"ך שם בסק"ג כותב בשם הב"י שגם הסבא הראשונה מודה בזה ע"ש. וכך העלה בפשיטות גם בדעת הרמב"ם בספר גט פשוט סי' קכ"ג סק"א, ובהדגשה שגם הב"י העלה בכזאת, ודלא כמו שניתן להתפרש בדבריו בכ"מ יעו"ש.

לזאת לית דין צריך בושש שאלה הפלאשים הגם שנימולו בשעתם מ"מ יודו כו"ע שצריכים עכ"פ לחזור ולהטיף מהם דם ברית בעת הגירות, כשם שעושים כן גם בישמעאלים נמולים הבאים להתגייר באין מי שיקיל בזה.

+/מלואים/ אני מוצא לנכון ולמועיל להוסיף לפרסם בזה חילופי מכתבים בין ידי"נ המנוח הגאון מוהר"ר ישראל וועליץ זצ"ל גאב"ד פעסט, לביני שאבלח"ט, שהיו בשנת תשל"ג אודות כת הפלשים ודומיהן, ופורסמו ע"ג דפי "המודיע" בתאריך י"ב אד"א תשל"ג.

הנה על של עתה באתי על מעכת"ר הרמה אשר זה רבות בשנים עומד לנס על משמרת הקודש ועיניו כיונים לתקן ולהיות מגודרי גדר המתפרצים בחומת דדת קדשנו, אשר פלצות אחזתני משועלים קטנים מחבלים בכרם בית ישראל לעשות תורה פלסתר ולהמציא בה חדשות כחפצם ושרירות לבם הרע, וכל זה כאילו בשם התורה

הקדושה להתיר פסולי קהל לבוא בקהל ה' ועוד ידם נטויה ה' יצילנו אוי לדור שכך עלתה בימיו ה' יגדור פרצתיו ופרצות עמו בית ישראל במהרה, אך זאת ועוד אחרת אשר רפו ידינו נאלמנו דומיה ומחשים אנחנו בראותינו תורה נקרעת לגזרים ואין לאל ידינו, ועל זאת סוער הלב הומה כאחד כי אם המוטל עלינו עכ"פ מחובתינו עשות להרים קול צעקה גדולה למען ידעו בית ישראל אשר לבם רד עוד עם קל כי לא אלו המורים לעם ה' דעת תורה ודבר הלכה, כי אם את אשר בידנו לא נעשה מי יודע לאן דברים יגיעו, כי הרי כבר עתה רבים חללים הפילה ובמה נציל נפשנו בבואנו אל המלך ביום תוכחה, כי הרי לא עשינו די לזעוק ולהתריע בזה ועל זאת מאד יודה לבי כי טרם ראיתי להמורים בעם דיני ישראל לצאת חוצץ כיאות נגד השערוריות הנוראות אשר קמו ונהיו להרוס אשיות תורתנו הק' ומה נענה ליום דין ותוכחה.

אי לזאת מאד עז רצוני לידע דעת ידי"נ וידי"ע בזה, כי הרי ידעתי מאד לוחם מלחמת ה' בגבורים, וכת"ר ה' מהראשונים בארה"ק לצאת נגד כת הריפורם שורש פורה ראש ולענה, ונגד היתר פסולי חיתון הקראים ושאר כיתות דומות כ"בני ישראל" "פלשים" וכדו', כידוע ומבואר כ"ז בספריו היקרים ועל כן יבוא בזה דבריו לכבדני להרגיע רוחי ההומיה אשר לא תדע מנוח.

והנה חפצתי להאריך לבוא כתבים כרגיל אך לא עת האסף לגודל חולשתי כידוע גם זה היה לי למעמסה רבה, ועל כן היו דברי קצרים הפעם. אקוה כי מעכ"ת הרמה ידידי שליט"א ימהר להשיבני ולהניח דעתי. ישראל וועלץ

והרי תשובתי! יקרת מכתבו הסוער על סערות הזמן ופגעיו הרוחניים בארצנו הקדושה, לנכון קבלתי, קראתיו ברגש רב ובלב מלא חרדות, יען כי כל דבריו נאמרים באמת וצדק.

ומה שפונה אלי לשמוע חות דעתי על השערוריות אשר קמו ונהיו להרוס אשיות תורתנו הקדושה - וכאילו השם התורה. הנה מה כחי כי ייחל, הן אמנם כפי שמדגיש במכתבו "הייתי מהראשונים בארה"ק לצאת נגד כת הריפורם שורש פורה ראש ולענה ונגד היתר פסולי חיתון הקראים ושאר כיתות דומות כ"בני ישראל", "פלשים" וכדומה כידוע ומבואר כ"ז בספרי". וב"ה לא נשתנתי וכחכי ודעתי אז כן כחי ודעתי עתה, אבל דא עקא דאז חיו אתנו אנשי אמנה גבורים לעמוד בפרץ ובראשם האחד המיוחד שהתייצב לימיני לתמכני בכל תוקף ועוז ה"ה הגאון עמוד ההוראה רבה של ירושלים הגרצ"פ פרנק זצ"ל, כאשר ג"כ ידוע ומפורסם כ"ז ותבלט בספרי שחנני ה' להו"ל. וכעת מרוב עוונינו אבדנום "המה סעו למנוחות ואותנו עזבו לאנחות" ונוצר מצב עגום שכזה עד שכל אחד שאך מקלו יגיד לו מכריז ואומר אנכי - הרואה ולפני נגלו פתחי - התורה, ולכן נתהוה מצב כזה שקשה פי שבעה ויותר לצאת במלחמת תנופה רוחנית מוצלחת, ושבים על כן בבושת פנים לשחר פני ה' בעת צרותינו וד"ל, והלואי שאתבדה במה שאומר, שבקרוב יתירו רשמית לא רק "פסולי חיתון" "בני ישראל" "פלשים", כי אם גם את "הקראים".

אולם אע"פ שכאמור נמצאים אנו לדאבוננו במצב של "בשעת המפזרים כנס", אבל את פני אהובי ידיד נפשי כת"ר ה' שליט"א לא אוכל בשום פנים להשיב ריקם, ולכן אשיב לו בקצרה, דלדעתי מקור הרעה איננו בפרט פלוני או במקרה אלמוני, אלא נובע הוא מזה שלמגינת לבנו הותרה הרצועה לצאת אל ההמונים ולדבר דבר בשם אשר יקראו להם תורת - ההיתרים, ולהשמיע מליצות ושדופות כאילו זו היתה דרכם של תנאים קדושי עליון - ובנימה אחת כאילו משמיעים שתנאים קדושים אחרים לא היתה דרכם בכזאת, ובחרים בראשונים, ולא חלים ולא מרגישים את עלבון התורה הגדול והנורא שנוצר מזה, הלא אמות הסיפים של מקדשינו התלמודי נעים ומזדעזעים מזה, והקול נשמע מסוף העולם ועד סופו, והתורה חגרת שק ומתפלשת באפרים. וכמו כן מדברים על רבותינו ומאורינו הגדולים בעלי השו"ע וכו"כ מסוללי מסילות ההלכה בשפה הנשמעת כדבר איש אל רעהו, ולא חשים ומרגישים אפסיותם כלפי ענקי דורות אלה, ואת ה"דע הפני מי אתה עומד".

ומה איפוא הפלא אם המוני העם של המחנה החילוני עונים אחריהם אמן. וקוראים כלפי נושאי דגל התורה האמיתיים את הקריאה האפיקורסית של "מאי אהני לך הנהו רבנן מעולם לא שרו לך עורבא". ואיל לא תכסנו בושא בשמענו כמעט השכם והערב כבלע את הקודש בהשתמשות בשמותיהם הקדושים של רבי - החובלים של מקדשנו התלמודי לצורך הכרזותיהם לכבוד עצמם ועושים אותם ממש כאסקופה נדרסת רח"ל.

על דא הוא דבעינן למיכבא, על כי נוטל כובד הראש של ההוראה מבית חיינו, ומורא שמים לרבות תלמידי חכמים המה "ארזי הלבנון אדירי התורה" לא יעלה על ראש, וקויים בנו ממש את הנאמר בחז"ל על דור

עקבתא דמשיחא: "חכמת סופרים תסרח ויראי חטא ימאסו והאמת תהא נעדרת" וקטיגוריא בתלמידי חכמים וכפירש"י ז"ל (בסוף כתובות) "הרבה מסטינים ומלמדים חובה יעמדו עליהם".
לכן נגד כל האמור צריכים לצאת במלחמתינו הרוחנית, ובהשכל ודעת, ולשוב להחדיר בין ההמונים הרחבים דעת - תורה - האמיתית, ובדברים היוצאים מן הלב דלמעשה ייעשו בסופו של דבר המכריזים על "היתרים" זולים גם בעיני שומעיהם השותים כעת בצמא את דבריהם, בבחינה של "סהדי שקרי אאוגריהו זילי", ולצאת בקריאה גדולה ונלהבת ובקול נגיד מצוה לאסור איסור להוציא את התורה לרחובה של עיר, ומלצאת אל ההמונים - כאילו בחסותה - בהכרזות נבובות ושדופות קדים של הראשונים כמלאכים. ומזקנם נתבונן, דמעולם אל ראינו מפוסקים אמיתיים הדורי דעת תורה שיקלו ראשם להעלות על שפתותיהם נוסחאות צורמות כאלה.

התורה היא תורת חיים שנתנה לנו מן השמים באור פני ה' ולנצחים, ומקפת את כל החיים ובעיותיה בכל הדורות, ויש לשומרה בטהרה בנרתיק - קדושה, ולהשתמש בה ברתת ובזיע מדי בואנו לפתור לאורה בעיות החיים, ובאופן שירגישו במוחש שההוראות ממקום קדוש יהלכון, לכן כל זר לא יקרב אליה, ואז רק אז חפץ ה' בידינו יצליח להחדירה בקרב כל המוני בית ישראל די בכל אתר ואתר, ולהעמיק בקרבם את ההכרה הברורה כי אמנם אין אומתנו אומה אלא בתורתיה.

הכואב כאב עלבון התורה ומצפה לרוממותה ידו נצח אליעזר יהודה וולדינברג+